

Bundesarbeits-
gemeinschaft der
Seniorenorganisationen

bagso

Stanowisko

Najwyższy czas!

Poprawa warunków życia seniorów

Słowo wstępne

Poniższy dokument prezentuje stanowisko Federalnej Wspólnoty Roboczej Organizacji Seniorów „Jak nie teraz, to kiedy? Poprawa warunków życia seniorów”. Dokument został opublikowany we wrześniu 2020 roku. W swoim stanowisku BAGSO formułuje nauki wywodzące się z pandemii oraz wzywa do zmian warunków życia.

W ramach współpracy Parytetowego Stowarzyszenia Współpracy Polsko-Niemieckiej i Europejskiej EUROSOZIAL we współpracy z Biurem Międzynarodowej Polityki Senio-

ralnej Federalnej Wspólnoty Roboczej Organizacji Senioralnych BAGSO chcielibyśmy zaprezentować go Państwu, w celu umożliwienia zapoznania się z nim przez polskich czytelników.

Tłumaczenie zostało sfinansowane ze środków Federalnego Ministerstwa Rodziny, Seniorów, Kobiet i Młodzieży w ramach projektu „Polsko-niemiecki cykl seminariów jako wkład do rozwoju aktywności seniorów i polityki senioralnej w Polsce i w Niemczech”.

Zestawienie głównych postulatów

1. Niemcy muszą się lepiej przygotować na sytuacje kryzysowe i wyjątkowe. Należy przy tym uwzględnić szczególne sytuacje życiowe ludzi starszych.
2. Trzeba zlikwidować luki w samorządowym systemie świadczenia usług publicznych. Potrzeba wiążącej podstawy prawnej dla pomocy dla ludzi starszych i pracy z seniorami.
3. Zdrowie powinno być najważniejszą wiodącą zasadą na wszystkich polach polityki. Również w czasach kryzysu należy zapewnić dostęp do promocji zdrowia i prewencji medycznej.
4. Do zaangażowania i partycypacji potrzeba solidnych struktur. Wtedy również w czasach kryzysu nie będzie przypadkowości.
5. Opieka środowiskowa i stacjonarna nie są dostatecznie przygotowane na sytuacje kryzysowe. System opieki wymaga gruntownej reformy.
6. We wszystkich strukturach zaopatrzenia socjalnego należy zapewnić możliwość godnej śmierci, również w czasach epidemii.
7. Dostęp do Internetu jest elementem usług użyteczności publicznej. W Niemczech potrzebny jest „Pakt cyfrowy dla seniorów”.
8. Ludzie starsi nie potrzebują nikogo, kto będzie za nich decydować. Ich głos i ich zaangażowanie są niezbędne.
9. Potrzebujemy lepszej ochrony prawnej ludzi starszych.
10. Niemcy muszą stać się prekursorem zrównoważonego rozwoju, aby zapobiegać przyszłym kryzysom. Wszystkie pokolenia winny wnieść tu swój wkład.

Pandemia koronawirusa dotyczy wszystkich pokoleń we wszystkich krajach na świecie.

Jako Federalna Wspólnota Robocza Organizacji Seniorów od marca 2020 roku wielokrotnie wypowiadaliśmy się na temat skutków pandemii odczuwanych w naszym kraju przez osoby starsze, wskazywaliśmy problemy, składaliśmy propozycje i formułowaliśmy postulaty – wnosząc tym samym wkład w przezwyciężenie kryzysu.

Światowe dane dotyczące zakażeń – również ich dynamika w Niemczech i innych krajach europejskich – unaocniają nam: pandemia się jeszcze nie skończyła. Dopiero dzięki poszukiwanym szczepionkom uzyskamy być może niezbędne bezpieczeństwo. Jednak na to potrzeba czasu. W procedurze dopuszczania szczepionek i leków priorytetem są solidność i staranność, a nie szybkość.

Jednak nie należy tylko czekać. Pewne wnioski już wyniknęły z dotychczasowego przebiegu pandemii w naszym kraju, był też czas na analizy – pod kątem dalszych działań związanych z pandemią i ewentualnych kryzysów w przyszłości. Punkt wyjścia naszych przemysłów możemy określić tak:

Wszystkie pokolenia są współodpowiedzialne za rozsądne podejście do zagrożenia zakażeniem. Nasze zachowanie musimy dostosować do wymogów stanowiących o ochronie nas samych i troskę o zdrowie innych.

Przeważająca większość ludzi zachowuje się w Niemczech odpowiedzialnie: racjonalnie i rozważnie.

W szczególności ludzie cierpiący na schorzenia, które pogorszyłyby ewentualny przebieg choroby, w tym wielu ludzi starszych, wiedzą, na jakie ryzyko są narażeni. W związku z tym zachowują się ostrożnie i myślą też o ochronie innych. Znajdując się w sytuacji zagrożenia, zachowują się spokojnie i solidarnie. Przekazane przez kanclerz Niemiec Angelę Merkel w lipcu 2020 roku podziękowania dla seniorów za ich postawę były jak najbardziej uzasadnione.

Pandemia koronawirusa uwydatniła sytuację życiową ludzi starszych i unaoczniała wszystkim istniejące braki. Przyspieszyła dynamikę wydarzeń i pokazała obszary, w których reformy polityki senioralnej są pilnie potrzebne, aby trwale poprawić warunki życia osób starszych i lepiej przygotować się na przyszłe kryzysy.

1. Niemcy muszą się lepiej przygotować na sytuacje kryzysowe i wyjątkowe. Należy przy tym uwzględnić szczególne sytuacje życiowe ludzi starszych.

Sama analiza sytuacji kryzysowych i awaryjnych oraz stworzenie planów przeciwdziałania pandemii to za mało. Decydującym czynnikiem będzie zapisanie w ustawach i rzeczywiste wdrożenie szeregu działań w zakresie opieki: stworzenie możliwości zaopatrzenia medycznego i farmaceutycznego, zapewnienie wyposażenia ochronnego i innych materiałów oraz zaplanowanie dodatkowego wsparcia kadrowego w obszarach wrażliwych.

Taki plan zaopatrzenia kryzysowego powinien powstać na poziomie ogólnokrajowym, regionalnym i lokalnym. W każdym powiecie należy utworzyć w tym celu punkt koordynacyjny. Należy zapewnić wymianę wiedzy i doświadczeń na poziomie krajowym oraz – w miarę możliwości – międzynarodowym. Aktualny kryzys pokazał ponadto, że publiczna służba zdrowia, w szczególności urzędy ds. zdrowia, pilnie potrzebuje wsparcia kadrowego i materialnego.

Ludzie starsi, którzy żyją samotnie lub są w trudnej majątkowej lub ze względu na chorobę, niepełnosprawność lub zapotrzebowanie na opiekę doświadczają ograniczeń w możliwości samodzielnego działania, są w szczególny sposób narażeni na skutki sytuacji kryzysowych i katastrof. Niemieckie systemy ochrony ludności wymagają dostosowania, również pod kątem dużej liczby osób narażonych na ryzyko, do potrzeb tych grup docelowych. Zarówno osoby odpowiedzialne za zarządzanie kryzysowe, jak i osoby bezpośrednio zaangażowane w takie działania w zakresie ochrony zdrowia i opieki potrzebują odpowiedniego doskonalenia zawodowego. Ważne jest, aby działalność obu tych sfer była ściśle skoordynowana, co pozwoli na zwiększenie wydajności całego systemu w sytuacjach kryzysowych. I tak decydenci odpowiedzialni za działania opiekuńcze powinni uczestniczyć w działaniach lokalnych punktów koordynacyjnych¹.

Pandemia koronawirusa pokazała, że podczas kryzysu domy opieki, służby opieki środowiskowej oraz osoby opiekujące się członkami rodziny, z uwagi na bezbronność ich podopiecznych, sami potrzebują zaopatrzenia podstawowego równie szybko jak szpitale. W ramach planowania działań opieki w sytuacjach kryzysowych ich potrzeby należy uwzględnić w sposób szczególny. Właśnie w okresach kryzysowych na zewnętrzne kontrole jakości w placówkach opieki oraz kontrole dokonywane przez służby medyczne i urzędowe struktury nadzoru spadają ważne zadania. Trzeba dążyć do ich stałego zagwarantowania.

2. Trzeba zlikwidować luki w samorządowym systemie świadczenia usług publicznych. Potrzeba wiążącej podstawy prawnej dla pomocy dla ludzi starszych i pracy z seniorami.

Ludzie starsi są w szczególny sposób zdani na sprawną infrastrukturę w ich gminie. Dotyczy to zaopatrzenia w dobra i usługi podstawowej potrzeby, jak i wszystkich ofert umożliwiających zdrowy i aktywny tryb życia. Struktury dostosowane do potrzeb i możliwości osób w podeszłym wieku jak budownictwo i mieszkania bez barier oraz oferty pomagające w utrzymaniu kontaktów społecznych ułatwiają dodatkowo solidarne współistnienie i są z pożytkiem dla wszystkich pokoleń.

¹ Por. Institut für Arbeit und Technik der Westfälischen Hochschule Gelsenkirchen, Ad hoc-Studie [Instytut Pracy i Techniki Szkoły Wyższej w Gelsenkirchen, badania ad hoc], 2020: <https://www.iat.eu/presse/2020/altenpflege-und-corona-pandemie-10072020.html>.

Struktury należy zaplanować tak, aby wspierały i promowały zdrowie, dobrostan i partycypację socjalną ludzi starszych. W tym celu gminy muszą – w ramach prowadzonej przez nie komunalnej polityki senioralnej – silniej zaakcentować inicjatywy ukierunkowane na tworzenie sieci lokalnych podmiotów zaangażowanych w działania wsparcia, promocji zdrowia i prewencji w działaniach proaktywnych.

Dla aktywizacyjnej polityki senioralnej ukierunkowanej na utrzymanie samodzielności i partycypacji niezbędna jest wiążąca regulacja na poziomie federalnym. Zabezpieczenie prawne dla pracy z seniorami postulowane już w Siódmym Raplocie Senioralnym rządu federalnego („Pomoc dla ludzi starszych”) musi się doczekać realizacji jako zadanie własne samorządów, a gminy muszą otrzymać na to niezbędne środki. Z perspektywy BAGSO jest to warunek niezbędny dla stworzenia równoważnych warunków życia.

O pomyślnej realizacji polityki senioralnej zadecyduje również aktywne włączenie i partycypacja polityczna ludzi starszych, na przykład w formie współdziałania samorządów seniorów i rad seniorów lub ustanowienia innych form uczestnictwa. Dodatkowo komunalna polityka senioralna jest zadaniem wymagającym współpracy międzyresortowej. Jest to szczególnie aktualne w czasach kryzysu.

3. Zdrowie powinno być najważniejszą zasadą na wszystkich polach polityki. Również w czasach kryzysu należy zapewnić dostęp do promocji zdrowia i prewencji medycznej.

Kryzys wywołany przez koronawirusa uświadomił nam, jak egzystencjalne znaczenie ma indywidualna kompetencja zdrowotna dla zachowania prozdrowotnych postaw w pandemii. Kompetencja zdrowotna obejmuje umiejętność znajdowania w życiu codziennym informacji dotyczących zdrowia i chorób oraz podejmowania decyzji prozdrowotnych. Wymaga ona jeszcze poprawy dzięki odpowiednim ofertom prozdrowotnym i prewencyjnym.

Już przed kryzysem koronawirusa dostępność ofert prozdrowotnych i prewencyjnych dla osób starszych była niewystarczająca, a miejscami nawet to stwierdzenie byłoby eufemizmem. Podczas pandemii wiele projektów zostało okrojonych lub wręcz wstrzymanych mimo nasilenia się obciążeń zdrowotnych. Dotyczyło to też profilaktycznych badań lekarskich, ponieważ ludzie starsi – po części ze strachu przed zakażeniem – korzystali z nich rzadziej lub wręcz z nich rezygnowali.

Zgodnie z postulatem Światowej Organizacji Zdrowia zdrowie należy uwzględnić jako najważniejszą zasadę na wszystkich polach polityki („Health in all policies”), a warunki życia i pracy należy kształtować w sposób sprzyjający zdrowiu. Otoczenie, w którym żyjemy, powinno umożliwiać dożycie sędziwego wieku w dobrym zdrowiu.

Dodatkowo należy stworzyć w całym kraju oferty, dzięki którym „decyzja za zdrowiem” będzie dla ludzi starszych taka prosta, jak to tylko możliwe. Niezbędne są oferty na rzecz ruchu, zdrowego odżywiania i dobrostanu psychospołecznego, uwzględniające różne sytuacje życiowe seniorów. Należy opracować specjalne koncepcje obejmujące grupy szczególnie narażone, jak np. ludzi ze skromnymi szansami edukacyjnymi oraz starszych migrantów, którzy chorują częściej. W miejsce projektów rozpisanych na konkretne okresy potrzebujemy długofalowych struktur.

W czasach kryzysu zadaniem komunalnych punktów koordynacyjnych (por. pkt 1) musi być zachowanie, wspólnie z innymi istotnymi interesariuszami lokalnymi, np. klubami sportowymi, ofert prozdrowotnych i prewencyjnych lub stworzenie nowych, zgodnie z istniejącym zapotrzebowaniem. Dodatkowo należy zagwarantować, aby ludzie starsi, a szczególnie potrzebujący świadczeń opiekuńczych, niezależnie od tego, gdzie i jak mieszkają, mieli dostęp do zaopatrzenia medycznego, dentystycznego i terapeutycznego.

4. Do zaangażowania i partycypacji potrzeba solidnych struktur. Wtedy również w czasach kryzysu nie będzie przypadkowości.

Doświadczenia wynikające z kryzysu koronawirusa pokazały, jak istotna jest partycypacja społeczna dla wszystkich grup wiekowych. Osobiste sieci kontaktów z rodziną i przyjaciółmi, również kontakty z najbliższymi sąsiadami, są ważnym zasobem w walce

z kryzysem. W okresie restrykcji i ograniczeń kontaktów liczne spontanicznie zorganizowane oferty pomocy i wsparcia sąsiedzkiego pokazały, jak istotne dla funkcjonowania systemu jest zaangażowanie obywatelskie. Tam, gdzie struktury wolontariatu są stale wspierane, pomoc udało się zorganizować bardzo szybko i sprawnie.

Duża część ofert wspierających w placówkach, domach opieki, projektach i inicjatywach funkcjonuje dzięki zaangażowaniu ludzi starszych. Jeśli go zabraknie, zwiększy się ryzyko samotności wszystkich tych, którzy się angażują. Potrzeba koncepcji realizacji lub ożywienia zaangażowania mimo sytuacji kryzysowej.

Możliwość angażowania się nie powinna być uzależniana od wieku metrykalnego. Dotyczy to zarówno pracy odpłatnej jak i nieodpłatnej. Żywe społeczeństwo obywatelskie nie może zrezygnować z ludzi aktywnych i zaangażowanych, którzy zakończyli swoją fazę zawodową.

Zadaniem gmin jest wspieranie partycypacji osób starszych i udzielanie im wsparcia w ich świadomym samostanowieniu. Obejmuje to też oferty oświatowe. Szczególnym wyzwaniem jest tu również inkluzywne podejście do osób, z którymi tradycyjne formy kontaktu są niemożliwe lub utrudnione. Do grupy tej zalicza się na przykład ludzi starszych z ograniczeniami fizycznymi lub umysłowymi, o niskich dochodach lub z niedostatecznymi szansami edukacyjnymi. Zbyt mało uwagi poświęca się też starszym migrantkom i migrantom oraz ludziom samotnym.

Dodatkowo należy stworzyć warunki do cyfrowego nawiązywania kontaktu, do tworzenia sieci i do aktywizacji. Placówki, stowarzyszenia i inicjatywy potrzebują w tym celu zarówno odpowiedniego zaplecza cyfrowego jak i kompetencji w korzystaniu z niego oraz kompetencji w przekazywaniu tych umiejętności innym. Podstawowe zaopatrzenie ludzi w artykuły spożywcze – tak jak w kryzysie koronawirusa – i umożliwienie partycypacji społecznej nie mogą być uzależnione od przypadkowego istnienia poszczególnych projektów lub kreatywności osób zaangażowanych. W ramach aktywizującej polityki senioralnej, opierającej się również na potencjałach ludzi starszych, wspieranie zaangażowania, pomocy sąsiedzkiej i samopomocy odgrywa kluczową rolę. W każdej gminie powinien powstać punkt kontaktowy z trwale zagwarantowaną obsadą etatową, skupiający koordynację i wsparcie zaangażowania obywatelskiego, zapewniający partycypację społeczną w każdym wieku i koordynujący zaangażowanie obywateli również w czasie kryzysu. Partnerami o istniejących już strukturach mogą być np. lokalne biura seniora, agencje wolontariatu, domy wielopokoleniowe, samorządy i rady seniorów.

Centralnym zadaniem Niemieckiej Fundacji Zaangażowania i Wolontariatu powinno być wspieranie gmin w realizacji tego działania, tak by wzmocnić odpowiednie struktury lokalne lub – gdzie ich jeszcze w ogóle nie ma

– umożliwić ich stworzenie dzięki finansowaniu na start.

5. Opieka środowiskowa i stacjonarna nie są dostatecznie przygotowane do sytuacji kryzysowych. System opieki wymaga gruntownej reformy.

Kryzys koronawirusa uwidoczniał istniejące braki w systemie opieki i pokazał wyraźnie potrzebę reformy tego systemu. Okazało się, że zarówno opieka domowa jak i stacjonarna nie są wystarczająco przygotowane na sytuacje kryzysowe. Poniższe aspekty i postulaty należy więc uwzględnić wraz z innymi uchwałami akcji *Konzertierte Aktion Pflege* (KAP) w procesie legislacyjnym.

a. Osoby opiekujące się członkami rodziny potrzebują większego uznania i wsparcia.

Spośród 3,4 mln ludzi zdanych w Niemczech na opiekę 2,6 mln pozostaje w domu, a większość z nich otrzymuje pomoc od członków rodziny. Przeważnie pracę taką biorą na siebie kobiety. Od wybuchu pandemii, między innymi z powodu zamknięcia placówek opieki dziennej i krótkookresowej oraz wyjazdu pracowników zagranicznych, zniknęły oferty odciążające. Osoby opiekujące się swoimi bliskimi były często zdane same na siebie. Pierwsze badania pokazują, że były one bardzo obciążone podczas pandemii, a w wielu przypadkach ich sytuacja się pogorszyła². Dochodzi do tego wzrost konfliktów

2 Por. Vincent Horn, Cornelia Schweppe, Häusliche Altenpflege in Zeiten von Corona, Erste Studienergebnisse, Johannes Gutenberg Universität [Domowa opieka nad seniorami w czasach koronawirusa, Wstępne wyniki badań, Uniwersytet Jana Gutenberga] 2020: https://www.sozialpaedagogik.fbo2.uni-mainz.de/files/2020/07/Studie_JGU_H%C3%A4usliche-Pflege-unter-Corona.pdf. Por. też Centrum badań nad jakością opieki, osoby opiekujące się członkami rodzin podczas kryzysu COVID-19: <https://www.zqp.de/wp-content/uploads/ZQP-Analyse-Angeh%C3%B6rigeCOVID19.pdf>.

między osobami wymagającymi opieki i ich opiekunami.

Pandemia koronawirusa pokazała po raz kolejny, że osoby opiekujące się swoimi bliskimi potrzebują znacznie więcej uznania w przestrzeni publicznej i wsparcia politycznego. Widać pilną potrzebę poprawy możliwości łączenia opieki i pracy zawodowej. Wyznacznikiem powinien być tu czas na opiekę zdefiniowany analogicznie do urlopu wychowawczego. Na tle obciążenia psychospołecznego osób opiekujących się członkami swoich rodzin widać, że w gminach potrzeba dobrze połączonych ofert doradztwa i wsparcia, które będą zdolne do interwencji również w sytuacjach awaryjnych (np. „zespoły natychmiastowej pomocy”). Powinny one świadczyć na rzecz takich gospodarstw domowych pośrednictwo bezpłatnych usług związanych z prowadzeniem gospodarstwa domowego, np. pomoc w zakupach. Ponadto należy ustalić, w jakim zakresie można trwale zachować wprowadzone w czasie pandemii uelastycznienie świadczeń. W przyszłości wszystkie rodziny sprawujące opiekę powinny w przypadku epidemii otrzymać jak najszybciej środki ochrony indywidualnej.

b. Również w czasie kryzysu trzeba przestrzegać praw podstawowych.

Restrykcje dotyczące poruszania się i kontaktów w domach opieki stanowią znaczącą ingerencję w prawa podstawowe osób objętych tymi restrykcjami. Nie zawsze istniała

i nie zawsze istnieje ku temu dostateczna podstawa prawna.³ Ponadto w niektórych placówkach obowiązywały czasowo zakazy kontaktowania się między mieszkańcami oraz zakazy przebywania poza własnym pokojem. Często po znacznym spadku liczby nowych zakażeń przeciwdziałaniu zakażeniom nadawano absolutny priorytet w stosunku do potrzeb danej grupy osób, np. w stosunku do potrzeby kontaktów społecznych, swobody przemieszczania się i samostanowienia. Negatywne skutki zdrowotne takiej izolacji odczuwane przez mieszkańców domów opieki były uwzględniane w zbyt małym stopniu.

Odpowiedzialności za to, jakie ryzyko musimy zaakceptować, aby ludzie nie zapadali na choroby psychiczne lub wręcz nie „umierali z samotności”, politycy albo w ogóle nie chcieli podjąć, albo robili to z ociąganiem się. Zamiast tego pozostawili – na długi czas, po części do dziś – w gestii kierownictwa placówek decyzję, w jakim zakresie mieszkanki i mieszkańców domów opieki mogą odwiedzać członkowie rodzin lub. W tej sytuacji wielu decydentów opowiedziało się – również mając na względzie perspektywę ewentualnej odpowiedzialności karnej – za ścisłą ochroną przed zakażeniem, a przeciwko swobodom obywatelskim mieszkanek i mieszkańców. Nawet jeśli w wielu placówkach pracownicy sporo umożliwiali, to na sporą część osób przebywających w placówkach i dla ich najbliższych sprowadziło to na tygodnie

³ Vgl. Friedhelm Hufen, Verfassungsrechtliche Grenzen der Isolation von Bewohnern in Alten- und Pflegeeinrichtungen, Gesundheit und Pflege [Ograniczenia konstytucyjne w zakresie izolacji mieszkańców w instytucjach dla osób starszych i domach opieki, zdrowia i opieki] (GuP) 2020, S. 93 ff.

i miesiące sytuację negatywnie wpływającą na ich zdrowie i trudną do zaakceptowania. Partycypacja mieszkanek i mieszkańców, ich bliskich oraz rad seniora w domach opieki w tak egzystencjalnie ważnych dla jakości życia procesach decyzyjnych miała miejsce bardzo rzadko. Aby zagwarantować adekwatność działań w przyszłości, należy pilnie wyjaśnić kwestię dopuszczalności i decyzyjności w zakresie ograniczeń w opuszczaniu placówki i przyjmowaniu odwiedzin w domu opieki. Ponadto ważne jest, aby mieszkanki i mieszkańcy byli włączani, poprzez ich samorządy, w konkretną realizację postanowień prawnych.

c. Sytuacja w placówkach opieki stacjonarnej musi odpowiadać potrzebom mieszkanek i mieszkańców.

Doświadczenia zebrane w placówkach stacjonarnych podczas kryzysu koronawirusa wskazują na konieczność rozwoju koncepcji zaopatrzeniowych i wspierania bardziej zróżnicowanych form mieszkalnictwa.

Większość osób starszych chciałoby być, również gdy wymagają opieki, nadal częścią swojej przestrzeni społecznej. Wiele domów opieki otworzyło się już w ostatnich latach na okolicę i współpracuje z lokalnymi instytucjami. Podczas kryzysu koronawirusa w niektórych miejscowościach dało to początek akcjom pomocowym. Aby móc promować otwarcie domów opieki na otoczenie, osadzenie domów opieki w strukturach komunalnych powinno stać się ustawową wytyczną dla podmiotów prowadzących placówki opieki nad seniorami.

Pandemia koronawirusa uwypukliła w domach opieki nad seniorami dynamikę, która od kilku lat przybiera na sile: osoby wymagające opieki coraz częściej trafiają do placówek stacjonarnych dopiero po osiągnięciu zwiększonego zapotrzebowania na opiekę i pielęgnację. W związku z tym personel opiekuńczy musi sprostać coraz większym wyzwaniom. Taki stan rzeczy zaznacza się jeszcze intensywniej, gdy mieszkanki i mieszkańcy potrzebujący intensywnej opieki mają deficyty kognitywne z demencją włącznie. O ile było i o ile jest to w ogóle możliwe, trudno było im uświadomić w czasie pandemii, dlaczego tak ważne są środki bezpieczeństwa, począwszy od zachowania dystansu aż po dobrowolną kwarantannę. Szczególne ta grupa wymaga, również w normalnych czasach, szczególnej uwagi i opieki w placówkach. Obejmuje to oferty partycypacji kulturalnej i społecznej wymagające odpowiedniej obsady personalnej.

Doświadczenia międzynarodowe i krajowe pokazują, że dzięki alternatywnym formom mieszkalnictwa i zaopatrzenia jak mieszkania z asystą i innowacyjnym modelom zaopatrzenia na przykład w gospodarstwach wiejskich można umożliwić życie w jednej przestrzeni ludzi starszych i wymagających opieki o różnym stopniu zapotrzebowania na wsparcie. Kryzys koronawirusa skłania do intensywnych przemyśleń na temat wspierania takich integracyjnych i opartych o małe powierzchnie form mieszkalnictwa. Celem musi być lepsza odpowiedź na potrzeby osób w podeszłym wieku i osób wymagających opieki, wspieranie współistnienia w społeczności i podwyższanie w ten sposób jakości życia.

d. Trzeba w końcu poprawić warunki pracy profesjonalnego personelu opiekuńczego.

Kryzys koronawirusa pokazał nam ponownie, że opiekę dobrej jakości zagwarantować można tylko przy dostatecznej obsadzie personelu o odpowiednich kwalifikacjach. Nawet w normalnych czasach personel opiekuńczy odczuwa bardzo duże obciążenie pracą. W czasie koronawirusa obciążenie to było, ze względu na konieczność stosowania środków ochrony indywidualnej, jeszcze większe. Dodatkowo niebezpieczeństwo zakażenia się i zakażenia innych zwiększa presję psychiczną. Pracy wykonanej w czasie kryzysu koronawirusa przez pracownice i pracowników zajmujących się osobami wymagającymi opieki nie da się przecenić.

Praca „na granicy wytrzymałości” nie może stać się regułą. Oprócz zwiększenia liczby personelu potrzeba też adekwatnych warunków pracy, które zwiększą atrakcyjność zawodów pielęgnacyjnych. Ważne są m.in. wprowadzenie elastycznych modeli czasu pracy i dostosowanych do potrzeb kluczy zatrudnienia, plany rozwoju organizacyjnego i kadrowego (np. nowy podział obowiązków między personelem medycznym i pielęgnacyjnym) oraz zaplecze cyfrowe, przede wszystkim w postaci dostępnych już technologii asystujących. Takie ulepszenia mogą się w istotny sposób przyczynić do zapewnienia ciągłości personalnej we wszystkich formach opieki.

Jednorazowe premie – jak te wypłacane podczas pandemii – nie wystarczą jako finansowa forma uznania dla profesjonalnego personelu opiekuńczego. Zamiast tego należy, bez podwyższania wkładu własnego opłacanego przez osoby potrzebujące opieki,

wypłacać odpowiednie wynagrodzenia na podstawie wiążących układów zbiorowych. Dlatego też pilnie potrzeba trwałej reformy ubezpieczenia pielęgnacyjnego.

6. We wszystkich strukturach zaopatrzenia socjalnego należy zapewnić możliwość godnej śmierci, również w czasach epidemii.

Kryzys unaoczniał nam, jak słabo nasz system ochrony zdrowia i opieki przygotowany jest na umożliwienie godnej śmierci. Najwyraźniej było to widać tam, gdzie ludzie musieli umierać samotnie, ponieważ członkom ich rodzin zabroniono odwiedzin w szpitalu lub w domu opieki. Często niemożliwa była też opieka paliatywna realizowana przez wolontariuszy w hospicjach oraz kontakt z duchownymi. W takich sytuacjach ludzie pozostają samotni w etapie życia, w którym są w szczególny sposób skazani na ochronę i opiekę.

Aby w przyszłości móc zapobiec takim sytuacjom, domy opieki i szpitale muszą – tam, gdzie o to jeszcze nie zadbano – opracować odpowiednie procedury, tzw. kulturę pożegnania i umierania. Obejmuje to odpowiednie uwarunkowania ramowe, lokalowe i kadrowe dla umierania w godności. Wola pacjenta ma decydujące znaczenie przy skierowaniu do szpitala w ostatnich dniach życia. Celem zawsze musi być to, aby ludzie mogli umrzeć tam, gdzie odpowiednio do ich wyobrażeń będą mieli adekwatne zaopatrzenie i opiekę.

Z uwagi na coraz większą liczbę mieszkańców wymagających intensywnej opieki i ich krótkim dalszym trwaniem życia, trzeba

wesprzeć domy opieki w tworzeniu struktur umożliwiających intensywną opiekę bazującą na doświadczeniach hospicjów. Opieka taka musi stać się integralną częścią misji placówek opiekuńczych.

Trzeba pilnie rozbudować na terenie całego kraju strukturę zaopatrzenia w rozumieniu medycyny paliatywnej oraz opieki, aby w ten sposób poprawić jakość życia i samostanowienie ludzi w ich ostatniej fazie życia. Oznacza to, że we wszystkich krajach związkowych należy wprowadzić jednolite, ustawowe prawo do specjalistycznej, środowiskowej opieki paliatywnej. Pracownicy hospicjów i opieki paliatywnej muszą uzyskać, wykraczając poza dotychczasowe ramy opieki środowiskowej oraz opieki stacjonarnej w placówkach, możliwość pracy w domu osoby umierającej. Dzięki stworzeniu silniejszych sieci powiązań interesariuszy można będzie wtedy lepiej przewyżczać trudności zaopatrzeniowe w czasach kryzysu.

7. Dostęp do Internetu jest elementem usług użyteczności publicznej. W Niemczech potrzebny jest „Pakt cyfrowy dla seniorów”.

Kto ma dostęp do świata cyfrowego i umie się w nim poruszać, miał również w czasie pandemii więcej możliwości utrzymania kontaktów, załatwiania codziennych potrzeb, uzyskiwania bieżących informacji i urozmaicenia sobie życia również w domu. Dziewięć milionów seniorów pozostających „off line” było wykluczonych z tych szans oferowanych przez cyfryzację. W tej grupie jest nieproporcjonalnie dużo seniorów, kobiet, osób żyjących samotnie, osób z niskimi dochodami, niskim wykształceniem

formalnym oraz osób ze środowisk imigranckich.

Wkroczenie w świat mediów cyfrowych w związku z pandemią okazało się dla wielu początkujących zbyt trudne. Dodatkowo możliwości nauki w uniwersytetach trzeciego wieku, w domach wielopokoleniowych, miejscach spotkań i bibliotekach, w których seniorzy mogą zdobywać kompetencje techniczne i medialne, były niedostępne z uwagi na obostrzenia.

Dostęp do Internetu i do usług opartych na Internecie jest obecnie niezbywalnym elementem składowym usług publicznych. Tak stwierdziła również komisja ekspercka współtworząca Ósmy Raport Senioralny rządu federalnego. Dlatego BAGSO postuluje wprowadzenie podstawowego zaopatrzenia cyfrowego we wszystkich formach mieszkalnictwa dla ludzi starszych, również w placówkach opieki. Oprócz ogólnokrajowej rozbudowy sieci szerokopasmowych potrzebne jest udostępnienie łączności internetowych, wyposażenie osób gorzej wyposażonych w urządzenia umożliwiające dostęp do ofert oświatowych i osób, które mogą im pomóc. Dodatkowo zdobywanie kompetencji cyfrowych należy wspierać znacznie bardziej niż dotychczas, tak samo jak zdobywania kompetencji medialnych, które są niezbędne przy ocenie rzetelności informacji. W całym kraju należy udostępnić oferty szkoleń i ćwiczeń dla niezaawansowanych. Inicjatywy podejmowane przez angażujących się jako wolontariusze asystentów internetowych potrzebują solidnych ram organizacyjno-prawnych. Wszystkie gminy powinny urządzić pomieszczenia, w których zainteresowani będą mogli zbierać pierw-

sze doświadczenia i próbować swoich sił w kontakcie z nowymi technologiami. Powinno to być elementem kompleksowej strategii oświatowej w ramach – skonstruowanego analogicznie do „Paktu cyfrowego dla szkół” – „Paktu cyfrowego dla seniorów”.

Oswajanie zdobyczy techniki nie może być przy tym celem samym w sobie, ale musi służyć poprawie jakości życia na starość. Również w czasach kryzysu partycypacja w życiu społecznym nie może zależeć od dostępu do mediów cyfrowych.

8. Ludzie starsi nie potrzebują nikogo, kto będzie za nich decydować. Ich głos i ich zaangażowanie są niezbędne.

Podczas kryzysu koronawirusa ludzie starsi byli często uznawani z góry za „grupę ryzyka” i namawiani do dobrowolnej izolacji. Dyskusja była nacechowana paternalizmem, natomiast mało kto pytał o zdanie samych seniorów. Starość była jednostronnie łączona z wyobrażeniami o potrzebie ochrony i pomocy, bezbronności i słabości. Prowadziło to do stygmatyzacji, którą wielu seniorów słusznie odbierało jako dyskryminację i chęć ich ubezwłasnowolnienia. Nie zauważano przy tym faktu, że ze względu na swoje doświadczenia życiowe seniorzy są często bardzo dobrze przygotowani psychicznie na sytuacje kryzysowe.

Natomiast wielu młodych ludzi czuło się – wychodząc z błędnego i niebezpiecznego założenia, że nie grozi im ciężki przebieg choroby – ofiarami obostrzeń zarządzanych przez decydentów politycznych wyłącznie

w celu ochrony osób starszych. Dodatkowo relacje międzypokoleniowe były obciążone przez częściowo bezrefleksyjną komunikację ze strony polityków i mediów, szczególnie na początku pandemii.

Uproszczone postrzeganie starości i osób starszych są dyskryminujące i mają negatywny wpływ na samoocenę seniorów. Zagrożają one solidarności społecznej i utrudniają pilnie potrzebne zaangażowanie osób starszych.

Na politykach, mediach i społeczeństwie obywatelskim spoczywa, szczególnie w czasie kryzysu, zadanie postrzegania ludzi starszych przez pryzmat ich różnych sytuacji życiowych oraz ich różnorodności i uwzględniania tego w debacie publicznej. Ludzie starsi mają prawo do tego, żeby sam ich wiek nie prowadził do zaliczania ich do rzekomo jednolitej grupy. Również w sytuacjach kryzysowych należy uszanować prawo seniorów do samostanowienia i odpowiedzialności za siebie. Obejmuje to również zobowiązanie do tego, aby nie ograniczać się do mówienia o seniorach, ale też dopuścić ich samych do głosu. Ich głos i ich zaangażowanie są niezbędne dla zachowania funkcjonującego społeczeństwa obywatelskiego.

9. Potrzebujemy lepszej ochrony prawnej ludzi starszych.

Szczególnie w pierwszej fazie pandemii koronawirusa prawa podstawowe zostały ograniczone w sposób nieznaną dotąd w Republice Federalnej Niemiec. Decyzji takich jak np. zakaz odwiedzin w placówkach

opieki nie może w przyszłości podejmować wyłącznie władza wykonawcza czy wręcz podmioty prywatne. W czasach kryzysu potrzeba mechanizmów zapewniających kontrolę publiczną i rozstrzyganie takich kwestii na poziomie parlamentarnym.

Dyskusje o podziale skromnych zasobów medycznych („triage”) pokazały, że warto wyjaśnić i wzmocnić prawa osób starszych. Przede wszystkim BAGSO stoi na stanowisku, że w kryterium interpretacji ustaw i rozporządzeń, jakim jest Ustawa Zasadnicza (Konstytucja), należy dodać w art. 3 pojęcie „wiek”. Będzie to z korzyścią i dla młodych, i dla starszych.

Nawet jeśli przeważająca większość ludzi starszych nie potrzebuje pomocy czy opieki, to istnieją fazy życia, w których prawo do ochrony ze strony państwa nabiera znaczenia. Aktualny kryzys ponownie pokazał nam, że w zakresie ochrony osób dorosłych potrzebujemy mechanizmów prewencyjnych, jak to się sprawdziło w ochronie dzieci i młodzieży. Potrzebujemy regularnych kontroli zarówno w domach opieki jak i w zaciszu domowym, a w przypadkach budzących zastrzeżenia potrzebujemy uprawnień do ingerencji przez urzędy i sądy.

Mając na uwadze polepszenie ochrony praw ludzi starszych, BAGSO popiera opracowanie Konwencji Praw Seniora ONZ w formie prawnie wiążącego instrumentu.⁴

10. Niemcy muszą stać się prekurso-rem zrównoważonego rozwoju, aby zapobiegać przyszłym kryzysom. Wszystkie pokolenia winny wnieść tu swój wkład.

Zmiany globalne kształtują naszą codzienność, nasze działania oraz warunki życia bardziej niż kiedykolwiek. Być może pandemia koronawirusa jest też wynikiem działania, w którym zbyt mało uwagi przykładano do zrównoważonego rozwoju. Takie zmiany wymagają od nas – bardziej niż kiedykolwiek – ponownego przemyślenia stworzonej przez nas konstelacji ekologicznej, społecznej i ekonomicznej oraz wypracowania jej na nowo w dialogu międzypokoleniowym.

17 celów zrównoważonego rozwoju opisanych w Agendzie 2030, uchwalonej w 2015 roku przez Organizację Narodów Zjednoczonych, tworzy adekwatną podstawę do działania. BAGSO popiera cele globalne i angażuje się, w dialogu międzypokoleniowym, na rzecz zrównoważonego rozwoju świata.

Radykalne zmiany, jakie przyniosła pandemia, skrywają szanse na zastanowienie się i obranie nowych kierunków. Nie można zmarnować tych szans prostym powrotem to tego, co już było, do przestarzałych nawyków, które na dłuższą metę mogą doprowadzić do kolejnych kryzysów. Pandemia koronawirusa pokazała nam, że z niektórych rzeczy można zrezygnować.

⁴ W opublikowanym w formie nagrania wideo przesłaniu Sekretarz Generalny ONZ Antonio Guterres wskazał 1 maja 2020 roku na niebezpieczeństwo naruszenia praw człowieka w przypadku osób starszych podczas kryzysu koronawirusa: <https://www.youtube.com/watch?v=GDEchni3k5s&feature=youtu.be>.

Zaangażować powinni się tu wszyscy – starsi i młodszy. Również seniorzy czują się odpowiedzialni za to, aby następne pokolenia zastały świat dający dobre warunki do życia. Dlatego wiele osób identyfikuje się z postulatami młodszych pokoleń dotyczącymi przestrzegania Porozumienia paryskiego w sprawie klimatu. Apel dotyczy w szczególności polityków: Niemcy ponoszą globalną odpowiedzialność za pracę nad zapewnieniem zrównoważonego rozwoju naszej planety. Istniejące plany działania muszą być przedmiotem realizacji i ciągłej weryfikacji, w szczególności pod kątem tego, na ile uwzględniają one interesy ludzi starszych.

Zamknięcie granic w Europie i skupienie się na interesach narodowych na początku pandemii koronawirusa pokazało nam znaczenie, ale i kruchość spoiwa łączącego Unię Europejską oraz sojusze globalne jak ONZ. Jednocześnie zobaczyliśmy, że państwa narodowe nie są w stanie same przewyciężyć kryzysów, że musimy się silniej zaangażować na rzecz zjednoczonej Europy i solidarnego świata. Dzisiejszy seniorzy umieją docenić wartość pokoju i porozumienia między narodami. Muszą przekazać tę wiedzę młodszemu pokoleniom.

Uwaga końcowa

Zebraliśmy ważne doświadczenia tego roku, wykorzystując przy tym fachowe wskazówki naszych organizacji członkowskich. Skutki pandemii są poważne i wymagają reakcji. Propozycje poprawy są nie tylko na miejscu, są dla nas wszystkich niezbędne. Najlepsze działania profilaktyczne w pandemii nie zapobiegną katastrofom, jeśli w czasach po pandemii – które, miejmy nadzieję, wkrótce staną się znowu normalnością – nie zostaną zniwelowane braki strukturalne, nad którymi w sytuacji awaryjnej nie da się zapanować.

17 września 2020 r.

Wydawca

BAGSO
Federalna Wspólnota Robocza
Organizacji Seniorów
Noeggerathstr. 49
53111 Bonn
Niemcy
kontakt@bagso.de
www.bagso.de

Odowiedzialność za treść: BAGSO

BAGSO – Federalna Wspólnota Robocza Organizacji Senioralnych reprezentuje interesy starszego pokolenia w Niemczech. Angażuje się na rzecz starzenia się przy utrzymaniu zdrowia, aktywności i samodzielności w sprzyjającym otoczeniu społecznym. Promuje zróżnicowany wizerunek wieku podeszłego z jednej strony przedstawia propozycje wspierania dłuższego życia, a z drugiej strony pomoc w okresie bezbronności lub potrzeby opieki. BAGSO zrzesza około 120 stowarzyszeń i organizacji społeczeństwa obywatelskiego, które są prowadzone przez osoby

starsze, lub które angażują się na rzecz osób starszych. BAGSO opowiada się za warunkami ramowymi, które umożliwiają dobre i godne życie na starość – w Niemczech, w całej Europie i na świecie – w polityce, społeczeństwie i gospodarce. W kwestiach istotnych dla jakości życia osób starszych BAGSO angażuje się w kształtowanie agendy politycznej. Określa ona wymagania dotyczące lepszego życia na starość i stanowi impuls do działań politycznych na szczeblu federalnym, krajowym i lokalnym.

Zleceniodawca przekładu i kontakt: EUROSIZIAL

EUROSIZIAL – Parytetowe Stowarzyszenie Współpracy Niemiecko-Polskiej i Europejskiej tworzy platformę współpracy socjalnych organizacji pozarządowych z Niemiec, Polski oraz innych krajów europejskich. Zajmuje się realizacją międzynarodowych projektów modelowych w zakresie polityki społecznej, polityki wobec osób niepełnosprawnych, polityki rodzinnej, młodzieżowej i polityki wobec osób starszych. Doradztwo i wspieranie socjalnych organizacji pozarządowych w nawiązywaniu kontaktów i współpracy międzynarodowej, w tym dotyczące finansowania i rozwoju projektów jak i wspólne działania na rzecz poprawy prawnych, politycznych i administracyjnych warunków brzegowych rozwoju socjalnych organizacji pozarządowych należą do misji stowarzyszenia. Stopnio-

we wyrównywanie różnic gospodarczych i socjalnych jest warunkiem stabilizacji stosunków dobrosąsiedzkich pomiędzy krajami europejskimi. Współpraca w obszarze socjalnym ma również wielkie znaczenie dla procesu integracji europejskiej.

EUROSIZIAL

Parytetowe Stowarzyszenie

Współpracy

Niemiecko-Polskiej i Europejskiej

Marienbruchstr. 61–63

38226 Salzgitter

Niemcy

Telefon 0049 5341 17 96 73

info@eurosozial.eu

www.eurosozial.eu

Wsparcie finansowe

Federalne Ministerstwo
Rodziny, Seniorów, Kobiet
i Młodzieży